

Van de potklei gerukt?

Als we Ligterink mogen geloven, is het woord 'roden' een oud synoniem van 'graven'. Als dat klopt, dan doet Roden zijn naam de laatste tijd eer aan: door een steeds verdere uitbreiding van de kern gaf de daarmee toenemende verkeersdrukte aanleiding tot de roep om steeds meer en steeds grotere (rond)wegen. De discussie over de wenselijkheid van dergelijke projecten en over de schade ervan voor natuur en milieu, sleept zich inmiddels al tientallen jaren voort. Ze kreeg een nieuwe impuls met het voor de derde maal starten van een bestemmingsplanprocedure voor de aanleg van de Insteekweg en met wilde plannen in het kader van (alweer) de Regiovisie Groningen-Assen 2030.

Waar op dit moment biologen zich regelmatig staan te vergapen aan de verrassende botanische rijkdom van pleistocene potklei-afzettingen, wordt nu de laatste hand gelegd aan de verbazing van archeologen van een volgend millennium over de uniformiteit van de afzettingen van onze tijd. Volgens de auteurs, leden van de Vereniging Roden Leefbaar, heeft dit alles te maken met de armoe van het holocene ZOAB.

Al vanaf 1975 wordt geprobeerd een wegverbinding tussen Roden-Leek en de A7 (de toenmalige Rijksweg 43) aan te leggen. In een brochure over dit onderwerp uit 1979 wordt een viertal mogelijke tracés voor zo'n verbinding gepresenteerd. Deze brochure leidt vrijwel ogenblikkelijk tot grote beroering in de wijk Roden-West. Er worden handtekeningenacties gehouden en al snel blijkt dat de bewoners de voorgestelde rondwegen niet willen. Men vreest voor geluidsoverlast, verkeersgevaarlijke situaties en voor vernietiging van landschap en natuur.

Ondanks de protesten gaat de gemeente Roden door met het uitwerken van haar ideeën. Dit leidt tot de publicatie in 1982 van een ontwerpstructuurplan, waarin de gewraakte wegverbinding onverkort is opgenomen. Tegen het plan wordt door de bewonerscommissie bezwaar aangetekend. Het mag niet baten. In oktober 1988 worden de plannen gepresenteerd voor de aanleg van de Noordelijke Rondweg en van de zogenoemde Insteekweg, ten behoeve van de ontsluiting van Roden-West. Vanaf dat moment ontwikkelt zich een -grotendeels juridisch- steekspel tussen de gemeente Roden en de bewonersgroep, inmiddels omgedoopt tot de Vereniging Roden Leefbaar. De plannen van de gemeente Roden doorlopen tussen

1989 en 1992 de voorgeschreven procedures. Er vindt inspraak plaats, maar ondanks het feit dat de bevolking zich breed tegen de plannen uitspreekt, gaat de gemeente Roden verder met de procedure. In mei 1993 worden de bestemmingsplannen Noordelijke Rondweg Roden en Groenstrook (het laatste ten behoeve van de Insteekweg) door de gemeenteraad vastgesteld. Zoals te verwachten viel, worden er tegen de plannen veel bezwaren ingediend. Voor Gedeputeerde Staten van Drenthe was dat geen aanleiding om aan de bestemmingsplannen goedkeuring te onthouden. De Vereniging rest nog slechts de gang naar de Raad van State. In juli 1994 behandelt dit rechtcollege de bezwaren; in 1996 volgt de uitspraak: de Noordelijke Rondweg kan worden aangelegd; het bestemmingsplan Groenstrook vertoont dermate grote gebreken dat het in zijn geheel wordt vernietigd.

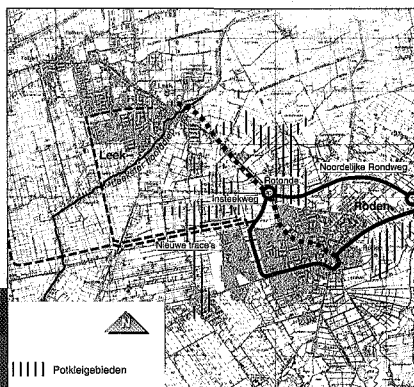
De gemeente lijkt haast te krijgen. Terwijl de aannemers beginnen met de aanleg van de Noordelijke Rondweg, gaat het ambtenarenapparaat koortsachtig aan het werk om de Insteekweg alsnog aangelegd te krijgen. Eind 1997 ziet een nieuw bestemmingsplan, Insteekweg, het licht. Dit plan moet via een artikel 19-procedure leiden tot een versnelde aanleg van de Insteekweg. De advocaat van de Vereniging Roden Leefbaar stelt dat de gemeente Roden deze procedure onterecht toepast; de juridisch- en verkeerskundig adviseurs van de gemeente zijn het daarmee niet eens. De Asser bestuursrechter Lennaerts stelt de Vereniging in oktober 1997 in het gelijk. De gemeente Roden, inmiddels gefuseerd in de gemeente Noordenveld, laat zich echter niet ontmoedigen. In februari 1998 wordt een hernieuwd ontwerpbestemmingsplan Insteekweg Roden ingediend.

De Vereniging Roden Leefbaar reageert hierop, waarmee een volgende ronde van het steekspel is begonnen. Op het gebied van natuur en milieu heeft ze daar ook alle reden toe. Aanleg van de Insteekweg leidt tot doorsnijding van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), levert een negatieve beïnvloeding op van waterhuishouding van zeer waardevolle natuurgebieden binnen de EHS en zal in de toekomst nieuwe aanslagen op het resterende potkleigebied in de hand werken.

WAARDE VAN HET GEBIED NABIJ DE INSTEKWEK

Het gebied rond Roden is het enige in Nederland waar op grote schaal een zeer oude kleilaag, de zogenoemde potklei, aan de oppervlakte komt. Potklei is gedurende een ijstijd midden in het Pleistoceen aan de rand van ijstongen in toen bestaande laagtes afgezet. De omgeving van Roden is vrijwel de enige plaats waar deze laag plaatselijk aan de oppervlakte komt. De grootste potkleischollen aan de oppervlakte liggen aan weerszijden van de J.P. Santéeweg, tussen Roden en Leek, en omvatten westelijk van de weg de bossen van Natuurschoon en

Eeuwe Dijk, Jan Schipperijn

Kaart van het gebied Roden, Nieuw-Roden, Nietap en Leek; met de ligging van de potkleigebieden en de tracés van Noordelijke Rondweg en Insteekweg.

oostelijk daarvan het gebied langs de Bitse.

Behalve door een vrij hoge kalkrijkdom onderscheidt het gebied zich door een onregelmatige waterhuishouding: neerslagwater zijgt maar beperkt weg in de ondergrond en stagneert dan ook plaatselijk in lagere kommen. Bovendien kan er ook nauwelijks water vanuit de ondergrond aan de oppervlakte komen, waardoor de grond vooral 's zomers erg kan uitdrogen. Vooral door deze grote wisselingen in de waterstand zijn flinke gedeelten van met name de nattere gebieden nooit echt in cultuur genomen, waardoor er veel vrij oude bosgedeelten liggen die zich lange tijd betrekkelijk ongestoord en daarmee vrij compleet hebben kunnen ontwikkelen. Door de klei-ondergrond is de bodem tamelijk voedselrijk, wat tot uitdrukking komt in het veel voorkomen van hazelaar en bosanemoon. Daarmee zijn de Röner bossen, zeker voor het Noorden, al karakteristiek. Ze tellen vele zeldzame plantensoorten die in het noorden van Nederland vrijwel beperkt zijn tot de potklei en verder eigenlijk alleen zeldzaam voorkomen op de kalkrijkere gronden, zoals in Limburg en plaatselijk in het oosten van het land. Voorbeelden zijn curiositeiten als heerkruid, schedegeelster, bosereprijs, boszegge, en klein glidkruid. Binnen Drenthe zijn ook de doornstruwelen met hondсроos, meidoorns en sleedoorn, die voorkomen aan bosranden en als perceelscheiding tussen cultuurgraslanden, karakteristiek.

BLAUWGRASLAND

Vlak langs de noordrand van de bebouwde kom van Roden, direct naast het tracé van de Insteekweg, ligt een klein reservaat van Staatsbosbeheer. Het grootste gedeelte ervan bestaat uit een zeer soortenrijke heide met daarin een klein blauwgrasland. Blauwgrasland is gebonden aan het opwellen van kalkrijk grondwater in een uitermate voedselarme omgeving. Op één zijde van het terrein lijkt water af te stromen over het gedeelte waar potklei en een zandrug tegen elkaar uitwijken. Het gevolg daarvan is een bijzonder fraaie en gecompliceerde gradiënt, waarin een onwaarschijnlijk groot aantal uiterst zeldzame, beschermde of anderszins bijzondere plantensoorten voorkomt. Het voortbestaan van deze heel complexe overgang hangt direct of indirect af van het intact blijven van het patroon in de grondwaterstroming.

Blauwgrasland is zonder twijfel het vegetatietype dat in Nederland de meest dramatische achteruitgang te zien heeft gegeven: de achteruitgang van de kenmerkende soorten en van het vegetatietype als geheel is onder biologen spreekwoordelijk. Behalve een grote kwetsbaarheid voor verrijking, bleek het vegetatietype ook extreem gevoelig voor ontwatering. Relatief geringe dalingen van de waterstand kunnen al grote gevolgen hebben: doordat kalkrijk opwellend grondwater wordt afgevangen, kan al snel verzuring inzetten.

Rotonde in de N 372 bij Roden foto Elmer Spaargaren

De gevolgen van de wegaanleg op het verloop van de grondwaterstroom zijn nog nauwelijks in beeld gebracht. Wel zijn er berekeningen gedaan naar de te verwachten peildalingen, die in ongunstige omstandigheden flink bleken te kunnen oplopen. De ontbrekende schakel in de beoordeling van de mogelijke schade van de wegaanleg is hoe deze aanzienlijke daling de –waarschijnlijk zeer kleinschalige– grondwaterstromen gaat beïnvloeden. Daarvoor is een veel uitgebreidere en vooral ook beter doordachte systeemstudie nodig, die in ieder geval de herkomst van de kwel, de stroming van het grondwater en daarmee het functioneren van het systeem duidelijk maakt. Een negatieve beïnvloeding van het reservaat lijkt haast onvermijdelijk. De effectiviteit van extra maatregelen ter beperking van de hydrologische schade zal ook pas goed beoordeeld kunnen worden als meer informatie beschikbaar is; tot die tijd blijven effectmaatregelen een (weliswaar goed bedoelde) slag in de lucht.

INCONSEQUENT BELEID

De beperkte omvang en de hoge ecologische waarde van het potkleigebied rechtvaardigen dat de ruimtelijke ordening het potkleigebied tot het uiterste te ontziet, iets wat gelukkig ook langzamerhand in de planologie door

begint te dringen. Het mooiste gedeelte van het gebied, rond de Maatlanden en de bossen van Natuurschoon, is dan ook aangewezen als kerngebied binnen de Ecologische Hoofdstructuur, waardoor noch binnen, noch buiten het gebied ingrepen zijn toegestaan die het functioneren van het ecosysteem zouden kunnen schaden. Ondanks de groeiende bewustwording van het unieke karakter van dit gebied, hanteren gemeente en indirect de provincie Drenthe de kaasschaaf bij de ruimtelijke ordening. De rondwegen die momenteel rond Roden worden aangelegd of dreigen te worden aangelegd, versnipperen het resterende potklei-areaal steeds verder. Bij de realisering van de Noordelijke Rondweg is weliswaar door de provincie aangedrongen om het tracé relatief dicht bij de bebouwde kom en derhalve minder ver het potkleigebied in te plannen, maar het is een uitermate wrang en inconsistent voorbeeld aan particulieren en lagere overheden om de aansluiting ervan op de J.P. Santéeweg precies over een eeuwenoud en bijzonder waardevol hakhoutbosje te projecteren. Dit bosgedeelte, met daarin onder ander een grote populatie van de zeldzame schedegeelster, is inmiddels gekapt om grotendeels plaats te maken voor een brede berm van het fietspad om de rotonde! Met een nuancering op de tekenafels van

hoogstens enkele tientallen meters, was deze volstrekt nodeloze vernieling makkelijk te voorkomen geweest. Ook bij de tracékeuze van de Insteekweg is niet integer, noch consequent, met deze beleidsvoornemens omgesprongen. Er bestaat in inhoudelijk-ecologische zin geen enkele reden om de smalle weidestreek tussen de bebouwing van Roden en het nabijgelegen natuurgebied buiten de EHS te houden, integendeel. Dit gedeelte is juist hard nodig als buffer voor de zeer kwetsbare randzone daarvan. Er werd simpelweg een strook vrijgehouden waarop de Insteekweg kon worden geprojecteerd. Het belang van het betreffende gebied is door geen van de betrokken overheden in twijfel getrokken. Aan het begin van de procedure merkte het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij al op dat het tracé, gezien de belangen van natuur en milieu, niet bepaald een schoonheidsprijs verdiende. In één van haar latere publicaties heeft hetzelfde ministerie nadrukkelijk extra aandacht gevraagd voor bescherming en behoud van een aantal zeldzame plantensoorten, waarvan een flink aantal ook op en rond de Maatlanden voorkomt. De provincie Drenthe beveelt in de binnenkort verschijnende gebiedsvisie Noordenveld aan een bufferzone langs de Maatlanden op te nemen. Hoewel het beleid dus sterk genegen zou moeten zijn de natuurbelangen voor te laten gaan, is dat tot nu toe geen reden geweest om medewerking aan het totstandkomen van de Insteekweg te weigeren.

TOEKOMSTIGE NACHTMERRIES

Er is alle reden om ook buiten dit begrensde gebied uiterst terughoudend om te gaan met de paar resterende potkleivoorkomens als die langs de Bitse. De druk van de agrarische sector vormt allang niet meer de grootste bedreiging voor de potkleigebieden: die ligt momenteel in de uitbreiding van Roden. Nieuwbouwprojecten als de Vijfde en de op handen zijnde uitbreiding van de Parkwijk nemen een steeds groter gedeelte van het potkleigebied in. Met het gereedkomen van de rondweg dreigt wederom een levensgroot gevaar voor het potkleigebied langs de Bitse. Het verkeer over de Noordelijke Rondweg wordt door de provincie niet langs het door het gereedkomen van de rondweg om Peize versoepelde traject via deze plaats afgewerkt, maar het lijkt de bedoeling de stroom vanaf Roden richting Leek af te voeren. De enige afvoer van de rondweg loopt op dit moment via J.P. Santéeweg, die veel te smal is om deze functie nog lang te kunnen volhouden. Aanwonenden hadden, al voor de realisering van de Rõner rondweg, grote moeite met de grote drukte op deze weg en de verkeersonveiligheid die dat vooral voor schoolgaande kinderen met zich meebrengt. Wanneer de provincie vasthoudt aan het in deze richting afwentelen van de verkeersstroom, valt er aan een verdere fragmentatie van het potkleigebied niet meer te denken. Het

creëren van een nieuwe doorsteek van de rondweg in noordelijke richting naar de nieuwe tunnel bij Nietap is dan ook een mogelijk, maar bijzonder ongewenst scenario. Vanwege de ligging van de EHS, die onder meer de oeverlanden ten zuiden van het Leekstermeer omvat, is een doorsnijding van een van de grootste resterende potkleivoorkomens (die aan de Bitse) onontkoombaar bij het realiseren van een dergelijke kortsluiting van de J.P. Santéeweg.

In het kader van de Regiovisie wordt op een ander, wel zeer opmerkelijk scenario gespeculeerd. Hierbij wordt gebruikgemaakt van ideeën die al in 1979 gewogen en te licht bevonden zijn. De route van Noordelijke Rondweg via Leek naar de A7 zou gebruikmaken van het tracé van de Insteekweg, maar alsof dat niet genoeg is ook nog eens dwars door het binnen de EHS liggende natuurgebied van Natuurschoon voeren. Bovendien zou hiervan ook het landschappelijk waardevolle gebied rond Terheijl sterk te lijden hebben.

Beide scenario's zijn uiteraard bijzonder schadelijk; voor de Vereniging Roden Leefbaar zijn ze dan ook beiden onbespreekbaar. Het is volstrekt overbodig om een doorgaande verbinding te leggen tussen de Noordelijke Rondweg van Roden en Roden-West. Terwijl voor een groot gedeelte van Roden al een soepele wegverbinding met de A7 is gerealiseerd door de sterk verbeterde route via Peize, kan het verkeer uit Roden-West veel beter worden afgewikkeld via een westelijke rondweg om Leek, waarvoor de plannen al in een vergevorderd stadium verkeren. Deze laatste weg zou dan via Nieuw-Roden moeten lopen en zo de westelijke kant van Roden kunnen bedienen. Het geeft dan ook geen pas het waardevolle landschap rond Terheijl en de gebieden van Natuurschoon verder aan te tasten met een kortsluiting tussen deze twee wegen. En voor wie schade aan natuur en landschap niet zo belangrijk vindt: het heeft ook weinig zin en kost alleen meer. Welke Leekster zal via de Noordelijke Rondweg van Roden willen proberen de A7 te bereiken, terwijl hij die al binnen handbereik heeft? Welke Rõner uit het oosten van het dorp rijdt via Leek naar Groningen?

